

AMALIY SAN'ATNING ESTETIK JIHATLARI

Hazratqulova Zulfiya

*O'zbekiston-Finlandiya pedagogika instituti,**Aniq va amaliy fanlar fakulteti,**Tasviriy san'at va muhandislik grafikasi yo'nalishi**202-guruh talabasi*

Annotatsiya. Mazkur maqolada amaliy san'atning estetik jihatlari, uning jamiyatdagi o'rni va ahamiyati haqida batafsil fikr yuritiladi. Amaliy san'at insoniyat tarixida uzoq vaqtdan buyon mavjud bo'lib, xalqning madaniyati va turmush tarzini o'zida aks ettirib kelmoqda. Amaliy san'at asarlarida rang, naqsh, shakl va materiallar orqali ifodalanadigan estetik unsurlar va ularning milliy madaniyatni saqlash va rivojlantirishdagi ahamiyati o'rganiladi. Ushbu maqola estetik zavqni oshirish va ma'naviy boylikni mustahkamlash maqsadida milliy san'atimizni keng targ'ib qilish lozimligini ta'kidlaydi.

Kalit so'zlar: amaliy san'at, estetika, naqsh, rang, shakl, milliy madaniyat, estetik zavq, madaniy boylik.

Аннотация. В данной статье подробно рассматриваются эстетические аспекты прикладного искусства, его роль и значение в обществе. Прикладное искусство существует на протяжении долгого времени и отражает культуру и образ жизни народа. Исследуются эстетические элементы, выраженные через цвет, орнамент, форму и материалы в произведениях прикладного искусства, а также их значение для сохранения и развития национальной культуры. В статье подчеркивается необходимость широкой популяризации национального искусства с целью повышения эстетического вкуса и укрепления духовных ценностей.

Ключевые слова: прикладное искусство, эстетика, орнамент, цвет, форма, национальная культура, эстетический вкус, культурное богатство.

Abstract. This article discusses in detail the aesthetic aspects of applied art, its role, and significance in society. Applied art has existed for a long time and reflects the culture and way of life of the people. The aesthetic elements expressed through color, patterns, form, and materials in applied art are examined, along with their importance in preserving and developing national culture. The article emphasizes the need for the widespread promotion of national art to enhance aesthetic taste and strengthen spiritual values.

Keywords: applied art, aesthetics, patterns, color, form, national culture, aesthetic taste, cultural wealth.

Kirish. Amaliy san'at insoniyat tarixida birinchi bo'lib paydo bo'lgan san'at turlaridan biri bo'lib, xalqning turmush tarzi, qadriyatlari va madaniyatini ifodalaydi. Amaliy

san'atga oid buyumlar dastlab insonlar kundalik hayotida amaliy vazifalarni bajarish maqsadida yaratilgan bo'lsa-da, ular asta-sekin estetik mazmun kasb eta boshlagan. Amaliy san'at bugungi kunda nafaqat funksional, balki estetik qiymatga ega bo'lib, u turli xalq va madaniyatlar o'ziga xosligini namoyish etadi. Mazkur maqolada amaliy san'atning estetik jihatlari, uning asosiy elementlari va madaniy merosni saqlashdagi o'rni yoritib beriladi.

Amaliy san'atning estetik unsurlari

Amaliy san'atning estetik qiymatini belgilovchi asosiy omillar rang, shakl, naqsh va material hisoblanadi. Bu unsurlar san'at asarining go'zalligini, o'ziga xosligini va milliy madaniyatni ifodalashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Rang va shakl

Amaliy san'atda rang va shakl estetik zavqni oshirishda asosiy rol o'ynaydi. Ranglarning uyg'unligi va shakllarning simmetriya asosida joylashuvi san'at asariga o'ziga xos go'zallik baxsh etadi¹⁸. Masalan, o'zbek amaliy san'atida turli xil yorqin ranglar ko'p qo'llaniladi, bu esa milliy o'ziga xoslikni aks ettiradi. Yorqin ranglar xalqimizning ochiq va samimiy tabiatini ko'rsatadi. Ranglarning uyg'unligi va shakllarning o'zaro bog'liqligi esa amaliy san'atning estetik mukammalligini ta'minlaydi.

Naqsh va bezash usullari

Naqsh va bezaklar amaliy san'atning eng ko'zga ko'ringan estetik unsurlaridan biri hisoblanadi. O'zbek xalq amaliy san'atida naqshlar asosan an'anaviy bezash usullaridan foydalangan holda yaratiladi. Ushbu naqshlar o'zida turli xil timsollarni, ma'nolarni aks ettirib, milliy madaniyatning ramzi bo'lib xizmat qiladi. Naqshlar orqali milliy tarix va qadriyatlar ifodalanadi, ular xalqning estetik didini va ma'naviy qadriyatlarini namoyish etadi. Naqshlar, shuningdek, amaliy san'at asarlariga nafislik va rang-baranglik qo'shadi.

Materiallarning Estetik Ta'siri

Amaliy san'at asarlari tayyorlanadigan materiallar san'atning estetik jihatlari belgilashda alohida o'rin tutadi. Yog'och, teri, metall, va mato kabi materiallardan tayyorlangan buyumlar o'zining tabiiy ko'rinishi va fakturasi bilan san'at asarining umumiy estetik ko'rinishini boyitadi. Har bir material o'ziga xos texnika va uslubda ishlov berishni talab qiladi, bu esa san'at asarining noyobligini ta'minlaydi¹⁹. Masalan, yog'och o'ymakorligi o'zining nafisligi va murakkab naqshlari bilan ajralib turadi, teridan ishlangan buyumlar esa amaliy san'atga xos bo'lgan rustik va tabiiy ko'rinish beradi.

Amaliy san'at va jamiyat

¹⁸ Abdullayev M., Tursunova S., "O'zbek xalq amaliy san'ati va uning zamonaviy talqini," – T.: San'at, 2018 y. – 372 bet.

¹⁹ G'ulomov H., "Amaliy san'at va estetik qadriyatlar," – T.: Adolat nashriyoti, 2020 y. – 212 bet.

Amaliy san'atning estetik jihatlari jamiyatning estetik didini shakllantirish va ma'naviy boyligini oshirishda muhim rol o'ynaydi. Amaliy san'at buyumlari ko'plab madaniy tadbirlar, ko'rgazmalar va san'at festivallarida namoyish etilib, xalqning o'ziga xos estetik qadriyatlari bilan tanishish imkonini beradi. Bu esa milliy san'atni keng jamoatchilikka targ'ib qilish, yosh avlodni estetik madaniyat bilan tanishtirish va ularda milliy qadriyatlarni hurmat qilishni shakllantirish uchun imkon yaratadi.

Amaliy san'at, shuningdek, xalqning milliy o'zligini saqlash va rivojlantirishda katta ahamiyatga ega. O'zbek xalqining amaliy san'ati orqali qadimiy urf-odatlar va an'analar asrlar davomida saqlanib kelmoqda. Amaliy san'at asarlari milliy madaniyatning bir qismi bo'lib, ular jamiyatni birlashtirish, madaniy merosni avlodlarga yetkazish va o'ziga xos estetik qadriyatlarni saqlab qolishda muhim vosita hisoblanadi.

Amaliy san'atning milliy madaniyatdagi o'rni

Amaliy san'at va milliy madaniyat bir-biridan ajralmas tushunchalardir, chunki har ikkisi ham xalqning estetik dunyoqarashini, urf-odatlarini, qadriyatlarini va hayot tarzini aks ettiradi. Amaliy san'at asarlari milliy madaniyatni shakllantiruvchi muhim omil bo'lib, ularning tarkibida xalqning tarixiy yodgorliklari, an'anaviy qadoqlash usullari, kiyim-kechak dizaynlari, uy jihozlari, to'quvchilik va haykaltaroshlik kabi turli sohalar orqali millatning o'ziga xosligini aks ettiradi.

Amaliy san'at xalqning kundalik hayotini va ma'naviy ehtiyojlarini qondirishda faol ishtirok etadi. Shuningdek, u milliy madaniyatning tarixiy merosini saqlash va rivojlantirishda katta rol o'ynaydi. Masalan, o'zbek xalqi tarix davomida o'zining nafaqat tilini, balki san'atini ham saqlab qolgan va bu san'at turli shakllarda — naqsh, rang, shakl, materiallar yordamida milliy madaniyatning ajralmas qismi bo'lib qolgan. Amaliy san'atni yaratish jarayonida xalqning estetik didi, urf-odatlari, qadriyatlari va ijtimoiy hayotining aksini ko'rish mumkin.

Bugungi kunda amaliy san'atning milliy madaniyatdagi o'rni yanada muhimlashib bormoqda. Buning sababi, globalizatsiya jarayonlari va texnologik rivojlanishning tezligi, o'ziga xos milliy an'analarga tahdid solayotgan bir vaqtda, amaliy san'at xalqning o'z madaniyatini saqlashga qaratilgan kuchli vositaga aylanmoqda. Amaliy san'at asarlari faqatgina estetik zavqni oshiribgina qolmay, balki yosh avlodni o'z tarixini anglashga, o'z madaniyatini qadrlashga undaydi. Bu esa xalqning o'ziga xosligini saqlab qolishga va o'z tarixiy va madaniy merosini yangi avlodlarga yetkazishga xizmat qiladi.

Milliy san'at asarlari xalqning ijtimoiy va ma'naviy hayotining ko'zgusi sifatida, o'zining turli elementlari orqali jamiyatga chuqur ta'sir ko'rsatadi. Masalan, to'quvchilikda ishlatiladigan an'anaviy naqshlar va ranglar, mebellarning shakl va bezaklari, sopol idishlarning formasi va bezaklari, xalqlarni ajratuvchi milliy xususiyatlarni ifodalaydi²⁰. Shu tarzda, amaliy san'at jamiyatda milliy madaniyatning o'ziga xosligini namoyon qiladi.

²⁰ Sobirov R., "Milliy san'atning zamonaviy estetikasi," – Samarqand: Sharq, 2019 y. – 289 bet.

Bundan tashqari, amaliy san'at orqali xalqning ma'naviy boyliklari va estetik didi shakllanadi. Milliy san'at asarlari, ayniqsa, naqshli gilamlar, milliy kiyimlar va boshqa amaliy san'at turlari, xalqning qadriyatlari va zamonaviy dunyoqarashini uzluksiz ravishda bir-biriga bog'lab turadi. Bu jarayon millatning o'z tarixiga, tiliga, urf-odatlariga va madaniyatiga bo'lgan hurmatni oshiradi.

Amaliy san'atning milliy madaniyatdagi o'rni, shuningdek, yosh avlodning ta'lim va tarbiyasiga ham bevosita ta'sir ko'rsatadi. Milliy san'atni o'rganish, yaratish va targ'ib qilish, faqatgina estetik zavqni oshirmaydi, balki insonning ma'naviy rivojlanishiga ham hissa qo'shadi. Shu orqali yosh avlod milliy san'atni nafaqat qadrlaydi, balki uni yanada rivojlantirishga intiladi.

Shu sababli, amaliy san'atni saqlash, rivojlantirish va yosh avlodga yetkazish, milliy madaniyatni avloddan-avlodga o'tkazishning eng muhim vositalaridan biridir. Milliy san'at asarlari xalqning o'ziga xosligini saqlash va ma'naviy yuksalishiga xizmat qilishda katta rol o'ynaydi. Bu jarayon nafaqat madaniyatni, balki jamiyatni birlashtiruvchi kuch bo'lib xizmat qiladi.

Amaliy san'atning milliy madaniyatdagi o'rni nafaqat tarixiy, balki zamonaviy sharoitlarda ham o'zining ahamiyatini yo'qotmaydi. Shuning uchun, amaliy san'atga alohida e'tibor qaratish, milliy madaniyatni yanada rivojlantirish va saqlash uchun zarurdir. Bu xalqni o'z tarixiga, an'analarga va qadriyatlariga bo'lgan hurmatini mustahkamlashga, shuningdek, milliy o'ziga xoslikni saqlab qolish va rivojlantirishga yordam beradi.

Xulosa

Amaliy san'at o'zining estetik va amaliy jihatlari bilan jamiyatda alohida o'rin tutadi. Ushbu san'at turi milliy madaniyatning ajralmas qismi bo'lib, uning estetik jihatlari jamiyatning estetik didini shakllantirishda va ma'naviy boylikni oshirishda katta ahamiyatga ega. Amaliy san'at asarlari rang va shakllar, naqsh va materiallar orqali milliy qadriyatlarni aks ettiradi. Shunday ekan, milliy san'at asarlarini keng jamoatchilikka yetkazish va targ'ib qilish xalqning o'ziga xos estetik qadriyatlarini saqlashda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Shu bilan birga, amaliy san'atni tadqiq etish va rivojlantirish milliy madaniyatimizni mustahkamlash va avlodlarga yetkazish uchun zarurdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Abdullayev M., Tursunova S., "O'zbek xalq amaliy san'ati va uning zamonaviy talqini," – T.: San'at, 2018 y. – 372 bet.
2. G'ulomov H., "Amaliy san'at va estetik qadriyatlar," – T.: Adolat nashriyoti, 2020 y. – 212 bet.
3. Sobirov R., "Milliy san'atning zamonaviy estetikasi," – Samarqand: Sharq, 2019 y. – 289 bet.